

## **ВІДГУК**

офіційного опонента

на дисертацію **Гриценко Ольги Григорівни**

**«Культурологічні рефлексії ліричності у виконавських  
інтерпретаціях симфонічної музики Валерія Антонока»,**

представлену до захисту

на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства

за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури

(мистецтвознавство)

Дисертація Ольги Григорівни Гриценко охоплює проблематику культурологічного спрямування в музикознавстві, оскільки предметом є сучасне музичне мистецтво і його жанрово-стильові показники, звернені до широкого культурного простору слухацьких переваг та їх позамистецьких чинників.

Специфіка розвитку сучасної української теорії та історії культури полягає у свідомому розширенні дослідницького поля за рахунок опанування унікальних явищ національної музичної культури в царині творчих пошуків сучасних композиторів з метою виявлення нових знакових імен українських митців ХХІ ст., які створюють культурний простір нашої країни.

Творчість композитора й виконавця Валерія Антонока досліджується вперше, оскільки фундаментальних мистецтвознавчих розвідок (окрім його інтерв'ю ЗМІ, енциклопедичних статей, публіцистичних нарисів і творчих анотацій у вітчизняних і зарубіжних музичних видавництвах) про нього не було.

Звернення авторки дисертації до комунікативної системи «композитор–виконавець–слухач» викликане існуванням у творах композитора певних властивостей, які надають можливість трактувати та сприймати його творчі здобутки як єдине специфічне дискурсивне поле.

Проблема вивчення творчої взаємодії композитора та виконавця у запропонованому дослідницькому напрямі особливо своєчасна на хвилі поступового пробудження інтересу слухацької аудиторії до «живої» музики та особистостей у царині її написання й виконання, що підтверджує актуальність теми. Відповідно, особливу увагу привертає феномен автора – виконавця своєї музики, яким є композитор і піаніст, рок-поп музикант і співак Валерій Антонюк.

Формуючись на перехресті кількох гуманітарних наук – культурології, естетики, етики, психології, мистецтвознавства і власне, музикознавства – означена проблема водночас є людинознавчою, оскільки ці проблеми – незалежно від того, який теоретичний арсенал використовує дослідник задля їх пояснення – є тим, що сутнісно впливає на подальший розвиток культури.

Дисертацію присвячено вивченню рис стилю композитора-симфоніста Валерія Юрійовича Антонюка (1979 р.н.), виявлених у момент народження твору під час концертного виконання, через трансформацію образу ліричного героя. Доцільність і своєчасність дослідження обґрунтована необхідністю спеціального вивчення творчого внеску композитора і виконавця В. Антонюка в художньо-естетичний пласт сучасної української культури. Значний обсяг творів В. Антонюка (понад 600 опусів, серед яких – десять симфоній, циклічні вокально-симфонічні, хорові та інструментальні твори, музика для кіно, авторська пісня та ін.), увага до його музики з боку виконавців, а також музичних видавців дають підстави вважати, що вивчення його здобутку є актуальним і доцільним.

Намагання здійснити аналіз композиторського доробку у виконавському аспекті вимагає реалізації кількох принципових завдань, серед яких виокремимо наступні: по-перше, це запровадження міждисциплінарного підходу; по-друге, відпрацювання поняттєво-категоріального апарату, спираючись на який концептуалізується досліджуваний матеріал; по-третє, - визначити твори, етапні для розвитку української сучасної музики та здійснити цілісний аналіз їх виконавських

інтерпретацій через втілення ідейно-творчих спрямувань автора, сформованих на концептуальному (світоглядному, філософському) рівні у процесі еволюції музичного образу ліричного героя.

Важливо відзначити, що авторка спирається на вагоме джерелознавче підґрунтя, використовуючи надбання актуального європейського й, зокрема українського, музикознавства в аспекті еволюції виконавської специфіки. Наголошуючи на значенні досліджень відомих зарубіжних та українських науковців, що зробили вагомий внесок у розроблення проблематики з естетики та філософії мистецтва, культурології, історії та теорії стилів, художньої творчості та виконавства, дисертант реконструює ті засадничі принципи, спираючись на які, сьогодні можливо систематизувати теоретичний досвід осмислення творчих метаморфоз, що мають місце у мистецтвознавстві початку ХХІ століття.

На нашу думку, авторка має рацію, коли особливу увагу приділяє осмисленню стильового аспекту симфонізму, а також рефлексії ліричності у виконавських інтерпретаціях симфонічної музики Валерія Антонюка в контексті загально-художнього процесу.

Методологія дослідження базується на застосуванні парадигмального апарату міждисциплінарного рівня із залученням наукових галузей: філософії, культурології, психології, етнографії, мистецтвознавства, літературознавства та інших.

Особливу увагу слід звернути на розуміння дисертанткою значення поняттєво-категоріального забезпечення даного дослідження. В означеному аспекті дисертація вирізняється свідомим ставленням до поняттєво-категоріального апарату дослідження в опрацюванні, передусім, змістового «наповнення» понять: «стиль» та «симфонізм»; система цінностей музичного художнього тексту; авторська модель світу та людини в процесі формування образу ліричного героя; композиторський дискурс та ін.

У першому розділі «Формування образу ліричного героя в симфонічних наративах Валерія Антонюка: культурологічний дискурс»

проаналізовано і систематизовано джерела та наукові праці, присвячені проблемам виявлення рис художнього стилю в парадигмі поняттєво-категоріального апарату мистецтвознавства. Аналіз творів Валерія Антонока здійснено з урахуванням методологічних підходів зазначених авторів, оновлених ідеями сучасного музикознавчого дискурсу та авторськими розробками.

В дисертації зазначено, що автором роботи термін «стиль» «застосовано з використанням традиційних меж парадигмального поля (як сукупності звичних, традиційних термінів: творча манера, почерк, письмо, артикуляція тощо та з якісно новим змістом, що має підґрунтям діалектичну максимум едності стиль=метод); йдеться про саме симфонічний принцип світосприйняття, створення музичними засобами картини світу, формування конструктиву звукового простору» (с. 34 дис.). Авторка також зазначає, що «запропонований тут підхід не має аналогів та демонструє альтернативні риси» (с. 8 автореф.). Виникає питання, в чому проявлені «альтернативні риси»?

Авторкою розглянуто метадискурсивне поле симфонізму Валерія Антонока «як діалог між Людиною і Світом» (с. 42 дис.) та визначені метатекстові компоненти і чинники його симфоній на прикладі творів автора (№ 1 «Гармонія Руху», 2011; № 2 «Фанфари», 2012; № 3 «Передбачувана Музика», 2013; № 4 «Система Бажань», 2014). Повністю погоджуємося з висновком О. Гриценко, що проведений авторкою «традиційний музикознавчий аналіз висвітлює приналежність композитора до того чи іншого сучасного музичного стилю; В. Антонок послуговується надбаннями різних стильових програм ... задля досягнення певної художньої цілі митця» (с. 65 дис.). Виникає питання: саме які стильові напрямки задіяні композитором? Що є частиною його особистого художнього мислення та стильового рішення?

Проаналізовані О. Гриценко виконавські версії симфоній В. Антонока № 5 «Про Війну» (2014) та № 6 «Лемент Над Прірвою» (2014–2015)

показали, що програмність композитор розуміє як створення фону своєрідного дискурсивного поля, виявляючи певну багатопаровість художніх рівнів, що відображається у трансформації образу ліричного героя «воєнних» симфоній композитора.

Феномен театральності як основи творчого методу В. Антонюка доведено О. Гриценко шляхом аналізу Симфонії № 7 «Маскарад Непобачених Снів» (присвячується невинним жертвам воєн і терору) та симфонічної поеми «"Омріяна Незбагненність" для струнного оркестру», що становлять новий етап у розвитку української симфонічної музики. Інтерпретація сьомої симфонії В. Антонюка у постановці Миколи Лисенка, а також творчий тандем композитора Валерія Антонюка та диригента Вікторії Жадько доводять, що виконавські диригентські редакції цілком відповідні задуму автора.

У другому розділі «Вокально-симфонічні твори В. Антонюка: авторська партитура та виконавська редакція. Культурологічний аналіз образу ліричного героя в інтерпретації сопрано» проведено порівняльний аналіз авторської партитури та виконавських редакцій із вокально-симфонічних творів В. Антонюка («Кантата для сопрано та симфонічного оркестру на вірші Ф.-Г. Лорки» у перекладі М. Лукаша», «Чотири вірші для сопрано та симфонічного оркестру на слова Василя Стуса» та «Кантата у чотирьох частинах для сопрано та симфонічного оркестру на вірші О. Пушкіна»), вперше виконаних співачкою Валентиною Антонюк та записаних на фонди УР. Зазначені кантати ретельно досліджено дисертанткою з точки зору виявлення специфіки їхньої музичної мови, індивідуальних особливостей композиційно-драматургічних рішень, інтонаційно-мовної стилістики та способів виконавської інтерпретації.

Авторкою дисертації доведено, що диригенти В. Жадько, М. Лисенко, Н. Пономарчук, В. Шейко та співачка В. Антонюк у виконанні вокально-симфонічних кантат композитора виявили «проникнення в творчий задум композитора, вдале творче переосмислення композиторської партитури,

створення власної художньої редакції» (с. 150 дис.), продемонстрували творчий тандем високохудожнього рівня в ансамблі «автор-виконавець-диригент». Відзначимо також доведення авторкою дисертації органічного поєднання музичної і вербальної складових, оригінальності симфонічного письма композитора та феномена циклоутворення, що виконують драматургічну формоутворюючу функцію в жанрі вокально-симфонічної кантати в українській музиці.

Третій розділ «Автор – інтерпретатор своєї музики. Рефлексії особистісної ліричності: культурологічний аспект» присвячений загальній характеристиці творчого методу В. Антонюка, який є автором багатьох різножанрових творів (10 симфоній, понад 600 інших опусів). Але симфонізм, на думку дисертантки, рівночасно виступає способом мислення композитора та знаряддям організації музичного матеріалу у всіх жанрах.

Розглянута дисертанткою на прикладі виконавського аналізу Концерту для фортепіано та симфонічного оркестру В. Антонюка природа його індивідуального стилю як композитора та піаніста репрезентує творчу діяльність митця – носія традицій – на тлі загального стилю свого часу. О. Гриценко справедливо стверджує і доводить, що, створивши власне метадискурсивне поле, митець запропонував полілог часу та суспільства; продовжуючи традиції від М. Лисенка, через сконцентровану пасіонарність Б. Лятошинського, екзистенціальне світобачення В. Губаренка, М. Скорика, інш.... Валерій Антонюк є уособленням сучасного мистецького середовища, його невід'ємною стильовою частиною» (с. 173 дис.).

У висновках логічно підведені та аргументовано сформульовані результати дослідження.

Узагальнюючи основні вектори проведеного дослідження, зазначимо, що в дисертації вперше здійснено наукове вивчення творчості композитора й піаніста В. Антонюка в площині створення митцем образу ліричного героя у виконавських інтерпретаціях його симфонічної музики; розкрито специфічний творчий почерк В. Антонюка та відбитки

індивідуальної манери як на рівні драматургії симфонічного наративу і створення цілісних циклів, так і в плані композиторської техніки; запропоновано культурологічний спосіб наукового вивчення композиторських здобутків на підставі особливостей інтерпретаторської редакції та з урахуванням результатів виконавської реалізації творів у концертних постановках.

Дослідження стильових закономірностей різножанрової творчості відомого українського митця Валерія Антоюка є перспективним для подальших мистецтвознавчих студій.

Результати цієї роботи можуть бути спрямовані на з'ясування важливих питань композиторської та виконавської творчості, – нагальних для висвітлення проблем, дотичних загальнокультурної ситуації. Отримані результати можуть бути корисними для дослідників сучасного композиторського процесу, викладачів та студентів мистецьких, музичних, музично-педагогічних навчальних закладів України.

Інноваційний характер представленого дослідження заохочує до активної дискусії.

1. Так, на наш погляд, потребує додаткової аргументації авторки щодо атрибуції представленої дисертації як виконаної у науковому дискурсі теорії та історії культури, адже розроблення проблематики композиторської творчості та виконавської інтерпретації у царині теорії та історії культури вимагає використання спеціальних методів дослідження.
2. Заявлений у назві дослідження феномен ліричності, на жаль, не отримав авторського узагальненого тлумачення на сторінках дисертації та у висновках. Відзначимо, що авторка звертається до образу «ліричного героя, ... осягнення його духовного світу» в творчості В. Антоюка (підрозділ 1.3, розділ 2), але не виходить на узагальнення феномена ліричності.

3. Зважаючи на необхідність інформаційного забезпечення мистецької спільноти здобутками сучасного українського музичного мистецтва, бажаємо автору дисертації розширити поле бібліографічної довідки щодо творчого доробку В. Антонюка (с. 178 дис.), а саме: дати по можливості повний список творів композитора різних жанрів, його рукописів, нотних видань, аудіо записів, інших та їх знаходження в бібліотеках України і світу.
4. Відповідно до цільової спрямованості дисертації авторкою не було проведено аналізу хорових кантат В. Антонюка. Чи можна їх також розглядати в контексті концепції симфонізму?
5. Здобутки В. Антонюка в інших жанрах, а саме: кіно- і електронної музики, представлені описово і потребують у подальших студіях О.Г. Гриценко та її учнів вивчення і пропаганди.
6. Як ставиться авторка дисертації щодо розширення компонентів комунікативної системи від автора до слухача з внесенням як необхідного компоненту діяльності критика-дослідника? Ваша аргументація з цього питання.
7. Порівнюючи різні версії інтерпретації творів В. Антонюка (с. 108-133), які Ви ставите межі щодо волі виконавського задуму, якими критеріями як науковець Ви користуєтесь?
8. Які художньо-стильові риси творчості В. Антонюка як композитора і виконавця можуть бути векторними для розвитку сучасного українського музичного мистецтва та культури загалом?

Проте зрозуміло, що всі вище висловлені зауваження, побажання та питання не впливають на загалом позитивну оцінку авторського дисертаційного дослідження О.Г. Гриценко.

Дисертація та автореферат Гриценко Ольги Григорівни «Культурологічні рефлексії ліричності у виконавських інтерпретаціях симфонічної музики Валерія Антонюка» виконані на належному науковому рівні, відповідають вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку



присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), які висувуються до кандидатських дисертацій та відповідають паспорту обраної спеціальності, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури.

Офіційний опонент -



Шульгіна Валерія Дмитрівна,  
доктор мистецтвознавства, професор,  
професор кафедри академічного  
та естрадного вокалу і звукорежисури  
Національної академії керівних кадрів  
культури і мистецтв

